

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΙΣ
ΤΗΝ *ΠΟΛΙΤΕΙΑΝ* ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΛΕΚΚΑΣ

Διδάκτωρ Παν/μίου Παρισίων IV - Σορβόνη

Ἄν ἔπρεπε κανεῖς ν' ἀποτυπώσῃ σχηματικῶς τὴν δομὴν τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας*, ἴσως δὲν θὰ εὑρίσκε σχῆμα καταλληλότερον ἐκείνου τῆς διπλῆς κλίμακος, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὴν μίαν πλευρὰν ἀνέρχεται ὁ μελετητὴς διὰ νὰ κατέλθῃ ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ κορυφὴ αὐτῆς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν φιλόσοφον βασιλέα νοούμενον ὡς θεωρὸν τῆς μεγίστης τῶν ιδεῶν, τῆς ιδέας τοῦ ἀγαθοῦ. Διατί ὅμως εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἐν λόγω κλίμακος τοποθετεῖται ὁ φιλόσοφος βασιλεὺς; Τοῦτο συμβαίνει διότι ὁ πλατωνικὸς φιλόσοφος βασιλεὺς συνιστᾷ, ἐν μέσῃ *Πολιτείᾳ*, καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ τελευταῖον τμήμα τοῦ πέμπτου βιβλίου αὐτῆς¹, μίαν ἀξιοπρόσεκτον στροφὴν ἀπὸ τῆς ἐπαγωγικοῦ τύπου σωκρατικῆς διαλεκτικῆς, ὅπως αὕτη ἀποτυπώνεται κυρίως εἰς τὰ πέντε πρῶτα βιβλία τῆς *Πολιτείας*, πρὸς μίαν παραγωγικοῦ τύπου διαλεκτικὴν ἢ ὁποία, ὡς ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ τοῦ ἰδίου τοῦ Πλάτωνος, κυριαρχεῖ εἰς τὰ πέντε τελευταῖα βιβλία τοῦ διαλόγου.

Εἶναι προφανὲς ὅτι διὰ τῆς συνεκφορᾶς «σωκρατικῆ διαλεκτικῆς ἐπαγωγικοῦ τύπου» νοεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος χρησιμοποιουμένη καὶ ἀποδιδομένη εἰς τὸν Σωκράτη διαλεκτικὴ μέθοδος, καθ' ὅσον ὁ τελευταῖος ἐνδιαφέρει ἐδῶ περισσότερο ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἡ σημαντικωτέρα συμβολὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, κατὰ τὸν

* Ἰδιαιτέρως εὐχαριστοῦμεν τὸν καθηγητὴν καὶ ἀκαδημαῖκόν κ. Εὐάγγελον Μουτσόπουλον καὶ διὰ τὴν μετὰ προσοχῆς ἀνάγνωσιν τοῦ χειρογράφου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐπενεχθείσας εἰς αὐτὸ βελτιώσεις.

1. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* E, 473 d - 480 a.

2. ΑΡΙΣΤ., *Μετὰ τὰ φυσικά*, 1078 b 27.

Ἀριστοτέλη², ὑπῆρξεν ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἐπαγωγικοῦ συλλογισμοῦ καὶ τοῦ γενικοῦ ὁρισμοῦ, ὀλιγώτερον δὲ ὡς μοναδικὸς ἀφηγητὴς καὶ κεντρικὸν πρόσωπον τῆς *Πολιτείας*.

Πῶς ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπαγωγή ὡς «ἐφοδος», κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη³, ἀπὸ τοῦ μερικοῦ εἰς τὸ γενικὸν διέπει σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὰ πέντε πρῶτα βιβλία τῆς *Πολιτείας* πρὶν ἢ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν παραγωγικοῦ τύπου διαλεκτικῆς μέθοδον ἢ ὁποία κυριαρχεῖ πλέον εἰς τὴν *Πολιτείαν* ἀπὸ τοῦ σημείου τὸ ὁποῖον συνιστᾷ καμπὴν τοῦ ἔργου, τοῦ θέματος δηλαδὴ τοῦ φιλοσόφου βασιλέως, καὶ ἡ ὁποία ὁδηγεῖ τὸ ἔργον μέχρι τῆς τελικῆς του ἐκβάσεως, θὰ ἀπετέλει ἐρώτησιν εὐλογον.

Καί, διὰ τὰ κατανοηθῇ πληρέστερον ἡ κίνησις τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ εἰς τὴν *Πολιτείαν* μέχρι τοῦ θέματος τοῦ φιλοσόφου βασιλέως, πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι, προκειμένου νὰ ἐντοπισθοῦν ἢ, ἄλλως, νὰ ὁρισθοῦν αἱ ἔννοιαι τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδικίας ἀπὸ τὸν πλατωνικὸν Σωκράτη καὶ τοὺς συνομιλητάς του, ἀναλαμβάνεται, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Σωκράτους, τὸ πνευματικὸν γύμνασμα τῆς καθιδρύσεως μιᾶς πόλεως, ἰδιαίτερος μάλιστα τῶν προϋποθέσεων συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας αὐτῆς. Τὸ σκεπτικὸν εἶναι ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ πόλις συνιστᾷ μεγεθυμένην εἰκόνα τῆς ψυχῆς ἐκάστου ἰδιώτου, ἡ ἰδίᾳ προσφέρεται καλύτερον ὡς πεδῖον ἐρεῦνης τῆς ἀναζητουμένης ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀδικίας, καὶ ὅτι μόνον ὅταν αὐτὴ θὰ ἔχῃ πλέον ἐντοπισθῇ εἰς τὸ εὐρύτερον πλαίσιον τῆς πόλεως θὰ ἐπιδιωχθῇ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεῦνης νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν εἰς τὸ δυσχερέστερον, καθ' ὃ μικρογραφικόν, πλαίσιον τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς⁴. Εἶναι ἔξ ἄλλου χαρακτηριστικὸν ὅτι, ἐφαρμόζων εἰς τὴν συζήτησιν ἓνα ἐξελικτικὸν κοινωνιολογικὸν σχῆμα τοῦ τύπου ἐκ τοῦ κατωτέρου πρὸς τὸ ἀνώτερον, ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης ἔχει κατὰ νοῦν εἰς τὰ πέντε πρῶτα βιβλία τῆς *Πολιτείας* μίαν πόλιν ἀφωσιωμένην εἰς τὸ πολεμικὸν ἰδεῶδες, ἡ ὁποία καλεῖται νὰ ἀντιμετωπίσῃ, διὰ μὲν τῆς κατανομῆς τῶν ἐργασιῶν καὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἐπαγγελμάτων, τὰς ἀνάγκας ἐπιβιώσεως τῶν πολιτῶν τῆς, διὰ δὲ τῆς πολεμικῆς τῆς ἐτοιμότητος, τοὺς ἐχθρούς τῆς⁵. Ἀναβιβάζων ὁμῶς προοδευτικῶς τὴν ἐρευναν ἀπὸ τὰς

3. ΑΡΙΣΤ., *Τοπικά*, 105 a 13.

4. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* Β, 368 e - 369 a καὶ Δ, 434 d - 435 b.

5. *Αὐτόθι*, Β, 369 a - 374 e.

ἀνάγκας πρὸς ἐπιβίωσιν μέχρι τῆς ἀνάγκης πρὸς φύλαξιν καί, περαιτέρω, τῆς ἀνάγκης διακυβερνήσεως, ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης ὑποχρεοῦται, ὥς ἐκ τῆς φύσεως τῆς προόδου τῆς συζητήσεως, νὰ ὁμολογήσῃ μετὰ πάσης ἄλλωστε ἐπιφυλάξεως⁶ ὅτι, μέχρις οὗ κυβερνήσουν οἱ φιλόσοφοι, οἱ θεωροὶ τῆς ἀληθείας, ὅπως ὁ ἴδιος ἀναφέρει, ἢ φιλοσοφήσουν οἱ βασιλεῖς, ἢ κακοδαιμονία θὰ συνεχίσῃ μαστίζουσα τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων⁷.

Ὅσα προηγοῦνται δικαιολογοῦν τὴν ἄποψιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐπαγωγικὸς τύπου διαλεκτικὴ μέθοδος, ὅπως αὐτὴ ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τὸν Σωκράτη κατὰ τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ εἰς τὸ πεδίον τῆς ἠθικῆς, καθίσταται, διὰ τὸν Πλάτωνα πλέον, ὄργανον προωθήσεως τῆς πορείας τῆς *Πολιτείας*, τουλάχιστον εἰς τὰ πέντε πρῶτα βιβλία τοῦ διαλόγου. Εἶναι μάλιστα δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ ἐπαγωγικοῦ τύπου κίνησις τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ ὑποδηλώνει δύο συγκεκριμένας ἐπιχειρηματολογικὰς στρατηγικὰς αἱ ὁποῖαι κατευθύνονται (α) ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τῆς πόλεως πρὸς ἐκεῖνο τῆς ψυχῆς καὶ (β) ἀπὸ τῶν ἐπιπέδων τῆς πόλεως καὶ τῆς ψυχῆς πρὸς ἐκεῖνο τῆς οὐσίας τῆς δικαιοσύνης⁸.

Ἡ ἐκ μέρους τοῦ Πλάτωνος υἱοθέτησις τῆς σωκρατικῆς ἐπαγωγῆς εἰς τὰ πέντε πρῶτα βιβλία τοῦ διαλόγου ἀποφέρει εἰς τὸν φιλόσοφον ὁ ὁποῖος τὴν χρησιμοποιεῖ ὑπολογίσιμα κέρδη, καθ' ὅσον ὄχι μόνον ἐπιτρέπει εἰς τὸν λογοτέχνην Πλάτωνα νὰ στηρίξῃ ἐπ' αὐτῆς τὴν προώθησιν τῆς ἐσωτερικῆς κινήσεως τοῦ διαλόγου, τουλάχιστον μέχρι τῆς ἀναφορᾶς του εἰς τὸ θέμα τοῦ φιλοσόφου βασιλέως, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὸν φιλόσοφον Πλάτωνα νὰ συλλάβῃ τὴν ἀναζητουμένην ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης ὡς ὅρον κατ' ἀρχὴν τῆς ἐνότητος τῆς πόλεως⁹, ἀκολουθῶς δὲ τῆς ψυχῆς ἐκάστου πολίτου¹⁰. Οὕτω, πρὶν κἂν φθάσῃ ὁ μελετητής, κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς *Πολιτείας*, εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κλίμακος ἔνθα ἴσταται ὁ φιλόσοφος βασιλεὺς, ἡ ἐκ μέρους τοῦ Πλάτωνος χρησιμοποίησις τῆς σωκρατικῆς ἐπαγωγικῆς μεθόδου ὄχι μόνον ἔχει ἀποδώσει καρποὺς τόσον εἰς τὸ πολιτικὸν

6. *Αὐτόθι*, Ε, 473 c.

7. *Αὐτόθι*, Ε, 473 d - e.

8. E. MOUTSOPOULOS, *La musique dans l'œuvre de Platon*, β' ἐκδ., Paris, P.U.F., 1989, σσ. 120-121.

9. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* Δ, 434 c.

10. *Αὐτόθι*, Δ, 443 e.

πεδίων, ὅσον καὶ εἰς τὸ ψυχολογικὸν καὶ τὸ ἠθικόν, ἀλλ' ἐπὶ πλεόν, πρᾶγμα ἀκόμη σπουδαιότερον, ἔχει ἐπιτρέψει νὰ ἀποκαλυφθῇ ὁ στρατηγικὸς στόχος τῆς πολιτικῆς τουλάχιστον φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος, ὁ ὁποῖος ἔγκειται εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς ἐνότητος τῆς πόλεως¹¹ διὰ τῆς καταλλήλου παιδείας¹².

Ἡ σωκρατικὴ διαλεκτικὴ μέθοδος ἡ ὁποία ὁδηγεῖ ἀπὸ τοῦ μερικοῦ εἰς τὸ γενικόν, ὅπως αὐτὴ ἀποτυπώνεται εἰς τοὺς πρωῒμους πλατωνικοὺς διαλόγους καὶ εἰς τὰ πέντε πρῶτα βιβλία τῆς *Πολιτείας*, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὁδηγήσῃ τὸν Πλάτωνα πέραν ἐνὸς ὀρισμοῦ τῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης, ὑποκειμένου εἰς τὴν ἐμπειρίαν, καθ' ὅσον, ὅπως ἀναφέρει ὁ W. Guthrie, «ἓνα ἐπαγωγικὸ συμπέρασμα μπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ ἀνὰ πᾶσα στιγμή ἐσφαλμένο ἀπὸ ἓνα καινούργιο στοιχεῖο ἢ ἓνα στοιχεῖο ποὺ ἀπλῶς ἀνακαλύφθηκε πρόσφατα»¹³. Ἐνῶ δηλαδή ἡ φιλοσοφικὴ μέριμνα τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους θὰ περιορίζετο μᾶλλον εἰς τὴν προσπάθειαν ὀρισμοῦ τῆς ἠθικῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης διὰ τῆς ἐπαγωγικῆς μεθόδου, ὁ Πλάτων θέτει τὴν δικαιοσύνην, καὶ περαιτέρω τὸ ἀγαθόν, ὡς ὅρον ἐνότητος τῆς πόλεως ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς. Προκειμένου ὁμως νὰ καταστοῦν δυνατὰί τόσον ἡ ἐνότης τῆς πόλεως ὅσον καὶ ἡ ἐνότης τῆς ψυχῆς, ὁ Πλάτων διαφοροποιούμενος πλεόν ἐντελῶς ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν Σωκράτη¹⁴ ὑποστηρίζει ὅτι πρέπει δικαιοσύνη καὶ ἀγαθόν νὰ κατανοηθοῦν ὡς ἰδέαι καὶ ὄχι ὡς ἔννοιαι ὑποκείμεναι εἰς τὴν ἐμπειρίαν. Ὑπερβαίνων δημιουργικῶς τὴν σωκρατικὴν προβληματικὴν ἐν σχέσει πρὸς τὸν οὐσιολογικόν, ἀλλὰ καὶ λειτουργικόν χαρακτήρα τοῦ ἀναζητουμένου ἐκάστοτε ὀρισμοῦ¹⁵, ὁ Πλάτων θεωρεῖ ὅτι δικαιοσύνη καὶ ἀγαθόν δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι οἱ ἔσχατοι καρποὶ μιᾶς ἀφαιρετικῆς διανοητικῆς προσπάθειας· ἀντιθέτως, ὡς ὅροι ἐνότητος, συνιστοῦν πρωταρχικὰς αἰτίας αὐτῆς. Εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς τοῦτο ὁ Πλάτων ὑπερβαίνει τὸν Σωκράτη διὰ μιᾶς μετατροπῆς, ἂν ὄχι ἀνατροπῆς· ἐνῶ δηλαδή κατ' αὐτὸν ἡ γνῶσις παραμένει ζητούμενον τῆς φιλοσοφίας, τὸ βάρος μετατίθεται πλεόν, κατ' αὐτὸν πάντο-

11. *Αὐτόθι*, Δ, 423 b - 424 a.

12. *Αὐτόθι*, Δ, 423 e.

13. W.K.G. GUTHRIE, *Socrates*, ἑλλ. μτφ., β' ἔκδ., Ἀθήνα, Μορφωτικὸν Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπέζης, 1991, σ. 151.

14. *Αὐτόθι*, σσ. 53 καὶ 169.

15. *Αὐτόθι*, σσ. 155 καὶ 170.

τε, ἀπὸ τῶν γνωστικῶν δυνατοτήτων τοῦ γνωρίζοντος εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως. Ὁ Πλάτων φαίνεται νὰ θεωρῇ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίσῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ μετ' αὐτῆς ὅλας τὰς ιδέας, ἐπειδὴ αὗται εἶναι θεοὶ ἰστάμενοι ἔναντι αὐτοῦ καὶ ἀτενίζοντες αὐτόν¹⁶.

Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς σωκρατικῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης εἰς τὴν πλατωνικὴν ιδέαν τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἀσφαλῶς τὸ κυρίαρχον θέμα τῆς *Πολιτείας*. Τὸ σημεῖον μάλιστα τοῦ διαλόγου ὅπου ἡ μετάβασις αὐτὴ πραγματοποιεῖται θὰ ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ καμπή.

«Τοὺς ἄρα πολλὰ καλὰ θεωμένους, αὐτὸ δὲ τὸ καλὸν μὴ ὁρῶντας μὴδ' ἄλλω ἐπ' αὐτὸ ἄγοντι δυναμένους ἐπεσθαι, καὶ πολλὰ δίκαια, αὐτὸ δὲ τὸ δίκαιον μὴ, καὶ πάντα οὕτω, δοξάζειν φήσομεν ἅπαντα, γινώσκειν δὲ ὧν δοξάζουσιν οὐδέν.» *Πολιτεία*, 479 e.

Διὰ τῶν ὥς ἄνω ὁ Πλάτων, πάντοτε διὰ στόματος τοῦ Σωκράτους, φαίνεται νὰ ἐπιχειρῇ εὐθείαν κριτικὴν εἰς ὃ,τι μέχρι τὸ τέλος περίπου τοῦ Ε' βιβλίου ἔχει προηγηθῇ, συγκεκριμένως δὲ εἰς τὴν σωκρατικὴν ἐπαγωγικὴν μέθοδον καὶ εἰς τὰς ἐξ αὐτῆς ἐμπνεόμενας ἐπιχειρηματολογικὰς στρατηγικάς, τῶν ὁποίων ἐμνημονεύσαμεν ἄνωτέρω.

16. Ἀντιθέτως ἐρμηνεύει ὁ Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος τὴν πλατωνικὴν «θεωρίαν τῶν ιδεῶν» (Ι. Θεοδωρακόπουλος, *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, ε' ἔκδ., Ἀθήνα, 1970, σσ. 199-267), ὁ ὁποῖος, ἐκινῶν ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν προϋποθέσεων τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ, κατανοεῖ ἐννοιοκεντρικῶς τὰς πλατωνικὰς ιδέας (*αὐτόθι*, σσ. 220-222 καὶ 236-237), ἂν καί, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατηγορίαν τοῦ σολιψισμοῦ, ἀναγκάζεται νὰ παραδεχθῇ ὅτι αἱ πλατωνικαὶ ιδέαι-ἐννοιαὶ δὲν ἀποτελοῦν ἐπινοήματα τῆς ψυχῆς ἀλλὰ «ἐσωτερικά της μέτρα», τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις ἐκ μέρους τῆς ψυχῆς καθιστᾷ αὐτὴν λογικὴν ἀρχήν (*αὐτόθι*, σσ. 252-253). Ὡσαύτως, κατὰ τὸν Ἰ. Θεοδωρακόπουλον, ἡ ψυχὴ συναντᾶται διὰ τῆς αὐτοθεωρίας της μετὰ τῆς «ἐτερότητας τῆς ιδέας», ἡ ὁποία ὁμως συνιστᾷ ὅρον τῆς ταυτότητός της (*αὐτόθι*, σσ. 258-259). Ἐν τούτοις ἡ τοιαύτη ἐρμηνευτικὴ λύσις εἶναι προβληματικὴ καθ' ὅτι ἡ πλατωνικὴ ιδέα, κατὰ τὸν Ἰ. Θεοδωρακόπουλον, δὲν ἀποτελεῖ ἡ ἰδίᾳ νοήμον ὄν ἀλλὰ ἐξαρτᾶται τρόπον τινὰ ἐκ τῆς νοήσεως τῆς γνωρίζουσας αὐτὴν ψυχῆς: «...οὔτε καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ὀρίσουμε τὴν ιδέα χωρὶς τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ψυχὴ χωρὶς τὴν ιδέα» (*αὐτόθι*, σ. 259). Ἀλλοίμονο ὁμως ἐὰν ἐξαρτᾶται, κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὸ ἀνώτερον ὄν (ιδέα) ἐκ τοῦ κατωτέρου του ἥτοι τῆς ψυχῆς!

Κατὰ τὴν κριτικὴν αὐτὴν, ἡ ὁποία πράγματι συνιστᾷ μίαν αὐτοκριτικὴν, ἐφ' ὅσον ἡ δικαιοσύνη δηλαδὴ ἡ ἰδέα τῆς δὲν εἶχεν ἐντοπισθῇ, ὅ,τι προηγήθη, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κεκτημένων τῆς συζητήσεως τόσον εἰς τὸ πολιτικὸν πεδῖον (πολεμικὸν κράτος) ὅσον καὶ εἰς τὸ ψυχολογικὸν καὶ τὸ ἠθικὸν (δημοσία καὶ ἀτομικὴ ἀρετή), τὰ πέντε σχεδὸν ἐκ τῶν δέκα συνολικῶς βιβλίων τῆς *Πολιτείας*, ἔχουν κινήθῃ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν χῶρον τῆς δόξης, ἡ ὁποία, στερουμένη ὄντολογικοῦ θεμελίου, εὐρίσκεται παγιδευμένη εἰς ἓνα παιγνίδι τυφλῆς ἀντιλογίας. Ἐπιχειρηματολογῶν δηλαδὴ ὑπὲρ τοῦ φιλοσόφου βασιλέως, τὸν ὅποιον ἔχει ἤδη ἀναγγεῖλει ἀπὸ τὸ 475 ε, ὁ Πλάτων δεικνύει τὰ ὅρια τῆς σωκρατικῆς διαλεκτικῆς, δεδομένου ὅτι προϋπόθεσις τοῦ ὀρισμοῦ μιᾶς ἐννοίας εἶναι ἡ ὑπαρξίς τῆς ἰδέας τῆς καὶ ὅτι δυνάμεθα νὰ τὴν προσεγγίσωμεν διανοητικῶς, μόνον διότι αὐτὴ ὑπάρχει. Ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ ὑπαρξίς τῆς ἡ ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον ἡ οὐσία τῆς, προηγεῖται καὶ προϋποτίθεται τῆς γνώσεως ἡμῶν, πρέπει ἐξ αὐτῆς ἐκκινουῦντες, ἐκ τῆς ἰδέας δηλαδὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ περαιτέρω τοῦ ἀγαθοῦ, νὰ κατέλθωμεν πρὸς τὴν ἀρίστην πόλιν καὶ τὴν τελείαν ψυχὴν. Οὕτως ἰδρυτῆς τῆς πλατωνικῆς Καλλιπόλεως καθίσταται τὸ πρόσωπον τοῦ φιλοσόφου βασιλέως, θεωροῦ τῆς ἀληθείας, ὁ ὁποῖος ὡς ἄλλη Διοτίμα ὑποχρεώνει τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους νὰ περιορισθῇ εἰς ρόλον βασιλικοῦ κήρυκος.

Ἡ στροφὴ τῆς *Πολιτείας*, ἡ μετάβασις δηλαδὴ ἐκ τῆς σωκρατικῆς ἠθικῆς, ἀσκουμένης διὰ τῆς ἐπαγωγικῆς μεθόδου, πρὸς τὴν πλατωνικὴν ὄντολογίαν, ὡς προϋπόθεσιν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, καὶ αὐτῆς προσέτι τῆς σωκρατικῆς ἐπαγωγῆς, οὐδόλως συνιστᾷ ἀπόκλισιν τοῦ σωκρατικοῦ ὀρθολογισμοῦ πρὸς ἓνα θεουργικὸν τύπου μυστικισμὸν, ὅπως ἐσφαλμένως ὑπολαμβάνει ὁ Στ. Ράμφορ¹⁷, ἀκολουθῶν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸν γάλλον ἱστορικὸν τῆς φιλοσοφίας Pierre Hadot εἰς τὸ ἔργον του *Exercices Spirituels*¹⁸, ἔνθα ἐρμηνεύεται συνολικῶς ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλοσοφία ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ νεοπλατωνισμοῦ. Τὸ ζήτημα τοῦ φιλοσόφου βασιλέως ὡς θεωροῦ τῆς ἀληθείας τοῦ ὄντος,

17. Σ. ΡΑΜΦΟΥ, *Ἰλαρὸν φῶς τοῦ κόσμου*, Ἀθήνα, Ἰδρυμα Γουλανδρῆ - Χόρν, 1990, σσ. 60, 63 καὶ 64.

18. P. HADOT, *Exercices spirituels et philosophie antique*, γ' ἔκδ., Paris, Études Augustiniennes, 1993, σσ. 14, 15, 33-34, 50 καὶ 59-61.

τὸ ὁποῖον προφανῶς προϋποθέτει τὴν πλατωνικὴν θεωρίαν τῆς ἀναμνήσεως, μολονότι αὕτη δὲν μνημονεύεται ρητῶς ἐν τῇ *Πολιτείᾳ*, οὐδέποτε συνάπτεται παρὰ Πλάτωνι πρὸς χριστιανικοῦ τύπου καταγγελίαν τῆς ἐπάρσεως τῶν γνωστικῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ γνωστικαὶ ἡμῶν ἱκανότητες, κατὰ κυριολεξίαν αἱ διανοητικάι, κινοῦνται βεβαίως ἄνευ ὁρίων, ἔχουν ὅμως σταθερὸν ὄρον ἀσκήσεώς των τὸ ὄν τῆς πλατωνικῆς ιδέας.

Ὁ Στ. Ράμφος ἐπιμένει εἰς τὰς ἐννοίας τοῦ μύθου καὶ τῆς καθάρσεως, φοβούμενος νὰ ἐκχωρήσῃ τὰς πλατωνικάς ιδέας εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ σκέπτεσθαι¹⁹. Τί ὅμως διάφορον εἶναι τὸ πλατωνικὸν ἔργον ἐν τῷ συνόλῳ του, ἂν ὅχι πρῶξις παρατεταμένη τοῦ διανοεῖσθαι, ὑπὸ τὸν ὄρον, βεβαίως, νὰ εἶναι σαφές, περὶ τοῦ ὁποίου δικαίως ἐπιμένει ὁ Στ. Ράμφος²⁰, ὅτι ἡ διάνοια κατὰ Πλάτωνα συλλαμβάνει ὅχι μόνον ἐννοίας ἀλλὰ καὶ αὐθεντικά ὄντα. Οὔτε πρέπει νὰ ἀγνοῇται ὅτι ἡ πλατωνικὴ διαλεκτικὴ δὲν εἶναι ἀναγωγικὴ μόνον γνῶσις ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ εἰς τὸ ἀγαθόν, ὅπως θέλει ὁ Στ. Ράμφος²¹, ἀλλὰ καὶ σωκρατικῆς μορφῆς ἔλεγχος²² διὰ τὴν ἡγγυημένην, κατὰ λογικὴν ἀναγκαιότητα, μετάβασιν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐννοίας εἰς τὴν ἄλλην, πρῶγμα ποὺ συνιστᾷ προϋπόθεσιν τῆς ἐπιζητουμένης ἐκ μέρους τοῦ πλατωνικοῦ διδασκάλου καθαρτικῆς ἐπὶ τῶν μαθητῶν πειθοῦς²³. Διότι, τί, λ.χ. εἶναι ὁ πλατωνικὸς διάλογος *Φαίδων*, ἂν ὅχι παρατεταμένη λογικὴ ἐπιχειρηματολογία, προκειμένου νὰ πειθοῦν οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς των;

Ὁ Στ. Ράμφος παραθεωρεῖ ὅτι ὁ Πλάτων οὐδένα φόβον ἔχει ὡς πρὸς τὸ σκέπτεσθαι, τὴν νομοτέλειαν τοῦ ὁποίου ὁ Πλάτων ἐξαρετᾷ ἐκ τῆς νομοτελείας τῆς τάξεως τοῦ ὄντος· ὅ,τι φοβεῖται καὶ τὸ ὁποῖον δὲν παύεται καταδικάζων ὁ Πλάτων εἶναι ἡ σοφιστικὴ κατάχρησις τῆς ἀντιλογίας²⁴ καὶ ὅχι ἡ νομοτέλεια τοῦ συλλογισμοῦ. Αὐτός, ἄλλωστε, εἶναι καὶ ὁ λόγος οὗ ἔνεκα ὁ διανοητικὸς ἔλεγχος

19. Σ. ΡΑΜΦΟΥ, *ἔνθ. ἀν.*, σσ. 17 καὶ 68.

20. *Αὐτόθι*, σ. 105.

21. *Αὐτόθι*, σσ. 86-87 καὶ 93.

22. ΠΛΑΤ., *Σοφιστ.*, 231 b.

23. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* A, 345 b.

24. *Αὐτόθι*, Z, 539 b.

εἶναι ἅφ' ἑαυτοῦ καθαρτικός τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὰ μαθήματα τὰ συγκροτοῦντα τὸν κύκλον ἐκπαιδεύσεως καὶ προετοιμασίας φιλοσόφων βασιλέων²⁵ σκοποῦν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ διανοητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκείας πρὸς αὐτὸ ἀρετῆς, δηλαδὴ τῆς σοφίας. Ἐδῶ ἔγκειται, κατὰ τὴν γνώμην μας, ἡ οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῆς πλατωνικῆς θεωρίας καὶ τῆς πατερικῆς θεοπτίας, τὴν ὁποίαν συστηματικῶς ὑποβαθμίζει ὁ Στ. Ράμφος. Μόνον δηλαδὴ διὰ τοῦ διαλεκτικοῦ ἐλέγχου προετοιμασμένη ἡ ψυχὴ συλλαμβάνει διανοητικῶς τὸ ἀγαθὸν καὶ μόνον γνωρίζουσα αὐτὸ δύναται νὰ ἀποβῇ ὀλικῶς ἐνάρετος²⁶. Ἀντιθέτως κατὰ τὸν Στ. Ράμφον, ὁ ὁποῖος ἐπιμένει νὰ κατανοῇ τὴν πλατωνικὴν ἀναγωγὴν μέσῳ τῶν προσλαμβανουσῶν παραστάσεων τῆς πατερικῆς θεολογίας, ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς εἶναι προϋπόθεσις τῆς θέας τῶν ἰδεῶν²⁷. Τὴν κριτικὴν μας αὐτὴν προφανῶς προλαμβάνει ὁ Στ. Ράμφος, ὅταν γράφῃ ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτὸ τὸ ὁποῖον πράγματι εἶναι ἡ πλατωνικὴ ἀναγωγή: «...χωρὶς τῆ φυσικῆ γνῶσι ἀποκλείεται ἡ πνευματικὴ, χωρὶς τῆ γεωμετρία ἀποκλείεται ἡ λύτρωσις»²⁸. Εἰς τὴν πρότασιν αὐτὴν θὰ ἡδύνατο νὰ συμπυκνωθῇ, κατὰ τὴν ἀποψίν μας, ἡ ριζικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ὀρθολογικότητος τοῦ πλατωνισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἀδίκως ἀντιμάχεται ὁ Στ. Ράμφος, καὶ τοῦ λυτρωτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, τοῦ ὁποίου ἕνεκα πρέπει, κατὰ τὴν προσωπικὴν μας ἀποψιν, νὰ εἴμεθα ἰδιαίτερος προσεκτικοὶ ὅταν ἐφαρμόζωμεν σχήματα τῆς πατερικῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τοῦ πλατωνισμοῦ καί, γενικώτερον, ἐπὶ τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας. Ἐν τέλει, ἡ κεντρικὴ μεθοδολογικὴ πρότασις τοῦ Στ. Ράμφου φέρεται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν μιᾶς μεταφυσικῆς ἐρμηνευτικῆς ἡ ὁποία συνιστᾷ αἴτημα ριζικῆς ἀνατροπῆς τῆς ἐρμηνείας τῶν κειμένων, ὅπως αὐτὴ ἀσκεῖται μέχρι σήμερον. Εἰς τὰ κείμενα τοῦ Στ. Ράμφου ὑπολανθάνει ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ ἐρμηνευτικὴ διαδικασία κερδίζει ὀλιγώτερα, ὅταν τὰ πατερικὰ κείμενα μελετῶνται ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀρχαίων πηγῶν τους, ἐνῶ θὰ

25. *Αὐτόθι*, Ζ, 521 d - 535 a.

26. ΠΛΑΤ., *Συμπ.*, 212 a καὶ *Πολιτεία* ΣΤ, 490 b - c, 505 a.

27. Σ. ΡΑΜΦΟΥ, *ἔνθ. ἀν.*, σ. 96.

28. *Αὐτόθι*, σ. 115.

ἡδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ μείζονα, ἐὰν ἐφηρμόζοντο ἐπὶ τῶν τελευταίων σχήματα ἐρμηνευτικὰ ἐκκινουῦντα ἀπὸ τὸ «τέλος» των, τὴν πατερικὴν δηλαδὴ φιλοσοφίαν²⁹.

Ἡ ἐρμηνευτικὴ αὐτὴ κίνησις, ἀπαρχὴν ἔχουσα τὴν ὑπερχιλιετῇ ὀρθόδοξον πνευματικὴν παράδοσιν, ἐπιβεβαιώνει ἀσφαλῶς τὴν ὠραιοποιημένην εἰκόνα τοῦ Πλάτωνος ὡς προδρόμου τῆς πατερικῆς φιλοσοφίας³⁰, δὲν ἔχει ὁμως ἱστορικὴν βάσιν καί, ἐπομένως, ἀδυνατεῖ νὰ ἀνιχνεύσῃ τὰς ἐσωτερικὰς ἀντιθέσεις τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου εἰς τὰς ὁποίας ἐν πολλοῖς ὀφείλεται ἡ γοητεία του. Ἐξ ἄλλου, ὁ Στ. Ράμφος, ὑποκείμενος εἰς ἓνα εὐθυγραμμικὸν ἐρμηνευτικὸν σχῆμα τὸ ὁποῖον, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς λατρείας τῶν προϊστορικῶν ἑλληνικῶν χθονίων θεοτήτων καὶ καταληγόν, «τό γε νῦν ἔχον», εἰς τὴν γραφίδα του, σχῆμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς ἀπεικονίζεται ὁ ἐσχατολογικὸς τόνος τοῦ ἰδικοῦ του στοχασμοῦ, ὑποβαθμίζει ὄχι μόνον τὰς ἀντιθέσεις καὶ τὰς γονίμους ἀντιφάσεις, αἱ ὁποῖαι συνέχουν ἐσωτερικῶς τὰ μεγάλα πολιτιστικὰ μορφώματα, ὅπως εἶναι ὁ πλατωνισμὸς ἀλλὰ καὶ ὁ χριστιανισμὸς, καθὼς καὶ ἐκεῖνας αἱ ὁποῖαι τὰ διαφορίζουν φιλοσοφικῶς. Τὸ μεθοδολογικὸν ἐλαφρυντικὸν τὸ ὁποῖον προφανῶς ἀπαιτεῖ ὁ Στ. Ράμφος διὰ τῆς ἐμμονῆς του νὰ ἐρμηνεύῃ τὰ μεγάλα δημιουργήματα τῆς κλασικῆς γραμματείας μὲ ὄρους ἂν ὄχι ξένους πάντως ἐξωτερικοὺς πρὸς αὐτά, εἶναι τὸ πνευματικὸν του στοίχημα νὰ μὴν περιορισθῇ εἰς ἀπλὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν κειμένου, ἀλλὰ νὰ συγγράψῃ μίαν φιλοσοφικὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνο-ορθοδόξου φιλοσοφικῆς παραδόσεως ἐπαναλαμβάνων οὕτω δι' ἑαυτὸν τὴν πρόθεσιν ἑνὸς Πλωτίνου, εἰς ἄλλους χρόνους βέβαια καὶ μὲ ἐπηυξημένον τὸ ὕλικόν. Καὶ διὰ νὰ κλείσωμεν τὴν παρέκβασίν μας, συμπεραίνομεν ὅτι τὰ κείμενα τοῦ Στ. Ράμφου συνιστοῦν πνευματικὴν αὐταξίαν, εἶναι δυνατόν ὁμως νὰ ὁδηγήσουν εἰς ἐσφαλμένας ἐκτιμήσεις ὅταν χρησιμοποιηθοῦν ὡς σχόλια διὰ τὴν κατανόησιν τῶν σχετικῶν κειμένων.

Ἡ σωκρατικὴ διαλεκτικὴ καὶ ἡ πλατωνικὴ ὄντολογία ὑπηρετοῦν

29. *Αὐτόθι*, σ. 121: «Αὐτὸ κάνει τὴν γνῶσιν τῆς θεωρίας ἀμετάβατη ἀπὸ τὸ *τί ἐστι* στο *τί εἶμαι*, αὐτὸ θέτει τίς ἐπιδράσεις τῶν Ἀρχαίων ἐπὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐντὸς εἰσαγωγικῶν, ὄχι γιατί δὲν ὑπάρχουν –ἀλλοίμονο!– ἀλλὰ ἐπεὶ ἡ πνευματικὴ προοπτικὴ στὴν ὁποία μεταφέρονται εἶναι ὅλως διαφορετικὴ ὡς ὑπέρλογη».

30. *Αὐτόθι*, σσ. 49, 71, 103, 112 καὶ 113.

εἰς τὴν *Πολιτείαν* τὸν πολιτικὸν προβληματισμὸν τοῦ Πλάτωνος· ἡ πρώτη, ὅπως ἤδη διεπιστώθη, ὡς ὄργανον προωθήσεως τοῦ πολιτικοῦ διαλόγου τὸν ὁποῖον συνιστᾷ ἡ *Πολιτεία*, ἡ δευτέρα, ὡς ὑφέροπον ὄντολογικὸν θεμέλιον τοῦ πολιτικοῦ θεσμοῦ τῆς πόλεως. Καὶ πράγματι, ἂν ἡ σωκρατικὴ ἠθικὴ μέριμνα ἐξαντλεῖται εἰς τὸ νὰ ὀρίσῃ τί εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἡ πλατωνικὴ μέριμνα ἐπικεντρώνεται εἰς τὸ νὰ κατανοηθῇ ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης, ὥστε νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἔχωμεν τὴν ἀρίστην πόλιν καὶ τὴν τελείαν ψυχὴν. Οὕτως ὁ Πλάτων, μὲ τὸν φιλόσοφον βασιλέα ὡς θεωρὸν τῆς ἀληθείας, πραγματοποιεῖ στροφὴν, διανοίγων τὴν πρόσβασιν εἰς τὴν ἑτέραν πλευρὰν τῆς κλίμακος, τὴν καθοδικήν. Τοῦτο σημαίνει τὴν εἰς ἐπίπεδον ὄντολογικὸν κάθοδον, ἀπὸ τὸ ὄν εἰς τὰ αἰσθητὰ καὶ εἰς ἐπίπεδον πολιτικόν, ἀπὸ τὸ ὄν εἰς τὴν πόλιν· εἰς ἐπίπεδον ψυχολογικόν, ἀπὸ τὸ ὄν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς ἐπίπεδον ἠθικόν, ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τῆς δικαιοσύνης εἰς τὴν δικαίαν πόλιν καὶ ψυχὴν. Εἰς τρία σημεῖα τοῦ ΣΤ' βιβλίου τοῦ διαλόγου³¹ ὁ φιλόσοφος βασιλεὺς κατέρχεται μὲ σκοπὸν νὰ νομοθετήσῃ, ἐντὸς τοῦ σκότους, κατὰ τὴν τάξιν τὴν ἄνω, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὄχι πόλιν πολεμικὴν, ἢ ὁποία καθορίζεται ἐκ τῶν κατωτέρων ἀναγκῶν τῆς, ἀλλὰ πόλιν ἀρίστην, ἢ ὁποία προσδιορίζεται ἐκ τοῦ θεοῦ ὑποδείγματος, ἥτοι τοῦ πλατωνικοῦ ἀγαθοῦ.

Ἡ θέσις μας, καθ' ἣν τὸ θέμα τοῦ φιλοσόφου βασιλέως εἰς τὸ κείμενον τῆς *Πολιτείας* συνιστᾷ σημεῖον ἀναστροφῆς τῶν ἐπιχειρηματολογικῶν στρατηγικῶν τοῦ Πλάτωνος (ἀπὸ τῆς πόλεως/ψυχῆς εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης) καὶ μεταβολῆς εἰς στρατηγικὴν τοῦ τύπου: ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς δικαιοσύνης καὶ περαιτέρω τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν ψυχὴν, προκειμένου ἑκάτερα ἐξ αὐτῶν νὰ εἶναι ὅ,τι πρέπει νὰ εἶναι, δηλαδὴ ἐνότης πόλεως καὶ ἐνότης ψυχῆς, ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἰδίου τοῦ Πλάτωνος³² περὶ τοῦ παρεκβατικοῦ χαρακτῆρος τοῦ θέματος. Πράγματι ἡ παρέκβασις περιλαμβάνει τὸ τμήμα τοῦ διαλόγου ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ε' ἕως τὸ τέλος τοῦ Ζ' βιβλίου, ἑκτασιν δηλαδὴ μεγίστην τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ μία ἀπλὴ παρέκβασις, ἐὰν δὲν ἐνεῖχε τὴν

31. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* ΣΤ, 500 d - 501 c, Ζ, 520 c καὶ 540 a. Πβ. Κ. ΒΟΥΔΟΥΡΗ, *Ψυχὴ καὶ Πολιτεία. Ἔρευνα ἐπὶ τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος*, Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ, Ἀθήνα, 1970, σσ. 199 - 210.

32. *Αὐτόθι*, Η, 543 c.

σπουδαιότητα μιᾶς νέας ἐκκινήσεως τοῦ διαλόγου, πρὸς ἀνεστραμμένην ὁμως κατεύθυνσιν.

Δυνάμεθα ἤδη νὰ παρατηρήσωμεν εὐκρινέστερον τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συγκροτεῖ τὴν καμπὴν τῆς *Πολιτείας*, καθιστᾷ κεντρικὸν τὸ θέμα τοῦ φιλοσόφου βασιλέως, ὑποχρεώνει εἰς υἱοθέτησιν τῆς παραγωγῆς ἀντὶ τῆς ἐπαγωγῆς, δικαιολογεῖ παρέκβασιν ὑπερβαίνουσιν δύο πλήρη βιβλία καὶ ἀναστρέφει, κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὴν πρόθεσιν καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς φιλοσοφίας. Ἀσφαλῶς εἶναι ἡ πλατωνικὴ «θεωρία τῶν ἰδεῶν». Αἱ ιδέαι, διαλογίζεται ὁ Πλάτων, διευρύνουν περαιτέρω τὸν ὀρίζοντα τῆς πνευματικῆς παρακαταθήκης τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ καὶ καθιστοῦν δυνατὴν τὴν ὀρθολογικὴν παρέμβασιν τὴν ἀποσκοποῦσαν εἰς τὴν ἀρίστην πόλιν καὶ εἰς τὴν τελείαν ψυχὴν. Ἐνῶ δηλαδὴ διὰ τὸν ἱστορικὸν Σωκράτη, ὅπως μαρτυροῦν τὰ πέντε πρῶτα βιβλία τῆς *Πολιτείας*, τὰ θέματα τῆς πόλεως καὶ τῆς ψυχῆς συνιστοῦν μόνον ὑποδείγματα ἐργασίας, προκειμένου νὰ κατορθωθῇ ὁ ὀρισμὸς τῆς ἠθικῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης, διὰ τὸν Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος ἔχει ἤδη συλλάβει τὴν «θεωρίαν τῶν ἰδεῶν», ἡ πόλις καὶ ἡ ψυχὴ συνιστοῦν φιλοσοφικὰς προτεραιότητας πρὸς ὀρθολογικὴν ἀνασυγκρότησιν.

Κατερχόμενος ὁ φιλόσοφος, εἰς τὰ πέντε τελευταῖα βιβλία τῆς *Πολιτείας*, τὴν κλίμακα τὴν ὁποίαν εἶχε προηγουμένως ἀνέλθει, τί εἶδους πόλιν συγκροτεῖ; Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτό, ἂν δὲν κατανοήσωμεν πρῶτον τί εἶδους εἶναι τὸ ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον ὁ πλατωνικὸς φιλόσοφος βασιλεὺς ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅταν ἱχνογραφή τὴν πολιτείαν του. Ἡ θέσις τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζομεν εἶναι ὅτι τὸ ἀγαθὸν τῆς *Πολιτείας* ἐμφανίζει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ὄντος καὶ ὅτι μόνον ὡς τοιοῦτον εἶναι δεκτικὸν μεταφορᾶς εἰς τὴν ὑπὸ ἰδρυσιν πόλιν. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων ρητῶς ἀναφέρεται εἰς αὐτὸ ὡς εἰς «τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ιδέαν», «τὸ εὐδαιμονέστατον τοῦ ὄντος»³³ καὶ «τοῦ ὄντος τὸ φανότατον»³⁴, ἐνῶ ἡ σταθερὰ ἐπιλογή του νὰ διακρίνῃ αὐτὸ ἀπὸ τὰ λοιπὰ ὄντα³⁵ συνιστᾷ, κατὰ τὴν ἀποψίν μας³⁶, διάκρισιν ὑπὸ ὄρους

33. *Αὐτόθι*, Ζ, 526 e.

34. *Αὐτόθι*, Ζ, 518 c.

35. *Αὐτόθι*, ΣΤ, 509 a καὶ b.

36. W.K.C. GUTHRIE, *A History of Greek Philosophy*, vol. IV, στ' ἔκδ., Cambridge, 1989, σ. 507, ὅπου τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πλατωνικοῦ ἀγαθοῦ ἐναντι τῶν λοιπῶν ὄντων ἐξηγεῖ, κατὰ τὸν Guthrie, ὁ αὐτοαιτιακὸς χαρακτὴρ αὐτοῦ.

ὑπεροχῆς καὶ ὄχι ἐξαίρεσίν του ἀπὸ τὴν τάξιν τοῦ ὄντος. Ἄν τὸ ἀγαθὸν τῆς Πολιτείας δὲν ἦτο ὄν, τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄν κατὰ τὸν Πλάτωνα³⁷, τότε ἡ γνῶσις του θὰ ἀπέβαινεν ἀδύνατος, δεδομένης τῆς πλατωνικῆς δογματικῆς ἐπιστημολογικῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν «τὸ μὲν παντελῶς ὄν παντελῶς γνωστόν»³⁸. Ἐνδέχεται δυσκόλως νὰ γνωρίζεται τὸ ἀγαθόν³⁹, ὅπως ἀκριβῶς δυσχεραίνονται οἱ ὀφθαλμοὶ καταντικρὺ τοῦ ἡλίου, ὅμως τὸ ἀγαθὸν συλλαμβάνεται «νοήσει»⁴⁰. Ὡς ιδέα, καὶ μάλιστα μεγίστη, τὸ ἀγαθὸν ἐμφανίζει ὅλα

37. «This is the supreme Form or Essence», ὅπως ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Cornford, ἀναφερόμενος εἰς τὸ πλατωνικὸν ἀγαθόν, «manifested not only in the special kinds of moral goodness, justice, courage, etc. but throughout all Nature...», *The Republic of Plato*, Translated with Introduction and Notes by F. M. CORNFORD, Oxford, 1966, σ. 207.

38. Πλάτ., Πολιτεία E, 477 a.

39. *Αὐτόθι*, Z, 517 c.

40. *Αὐτόθι*, Z, 532 a καὶ ΣΤ, 511 b - c. Ἀντιθέτως ἐρμηνεύει ὁ Κ. Δ. Γεωργούλης ἐν τῇ εἰσαγωγῇ του εἰς τὴν ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ Ἡ ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη, 1939, σσ. XLIX καὶ 467, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὸ ἀγαθὸν τῆς Πολιτείας ὡς «καθαρὴ ὑπέρβαση». Ἀντιθέτως ἐπίσης ἐρμηνεύει ὁ Στ. Ράμφος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι τὸ πλατωνικὸν ἀγαθὸν εἶναι προσβάσιμον μόνον διὰ τῆς μυστικῆς ἐμπειρίας (Σ. ΡΑΜΦΟΥ, *ἔνθ. ἀν.*, σ. 108) καὶ ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἐκκινῇ ἐκ διαφορετικῶν πνευματικῶν προϋποθέσεων, συναντᾶται εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ μὲ τὴν ἐμπνεομένην ἀπὸ τοῦ γερμανικοῦ ρομαντισμοῦ ἐρμηνείαν τοῦ Ἱ. Θεοδωρακοπούλου ἐπὶ τοῦ πλατωνικοῦ ἀγαθοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν «ἡ διαλεκτικὴ πορεία... ὁδηγεῖ πρὸς τὸ 'ἐπέκεινα τῆς οὐσίας', ποὺ δὲν εἶναι ἀντικείμενο τοῦ λόγου». (Ι. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *ἔνθ. ἀν.*, σ. 314.) Μάλιστα ὁ τελευταῖος, ἐπιχειρῶν νὰ δείξῃ ὅτι ἡ «ἀκολουθία τοῦ λόγου» δὲν δύναται νὰ φανερώσῃ «τὸ ἀνυπόθετο» τὸ ὁποῖον «στὴν οὐσία του εἶναι ἄφατο» (*αὐτόθι*, σ. 328), καταλήγει εἰς τὸ ἐντελῶς ἀντιπλατωνικὸν συμπέρασμα, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον «τὸ φανταστικὸ τῆς ψυχῆς» (*αὐτόθι*, σ. 327), καλεῖται, δηθεν, νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τοῦ πλατωνικοῦ μύθου ὅ,τι ἀδυνατεῖ, ὑποτίθεται, νὰ κατορθώσῃ ὁ λόγος (*αὐτόθι*, σσ. 328-329) ὡς νὰ ἦτο ποτὲ δυνατόν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, νὰ ἐπιτύχῃ τὸ κατώτερον (τὸ φανταστικὸν τῆς ψυχῆς) ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ κατορθώσῃ τὸ ἀνώτερον, δηλαδὴ τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς. Ἀντιθέτως, κατὰ τὴν ἄποψίν μας, ἡ πλατωνικὴ διαλεκτικὴ ὡς ἔλλογος ἦχος καὶ ὁ πλατωνικὸς μῦθος ὡς ἔλλογος εἰκὼν συνιστοῦν συναφεῖς τρόπους ἐλλόγου ἀγγίγματος τοῦ ὄντος, δηλαδὴ τῆς πλατωνικῆς ιδέας. Ἡ πλατωνικὴ προτίμησις τοῦ μύθου ἔναντι τοῦ «λόγου», ἐὰν πράγματι ὑπάρχει μία τοιαύτη προτίμησις, θὰ ἡδύνατο ἀπλῶς νὰ κατανοηθῇ ὡς ἐκφρασις τῆς μεθοδολογικῆς προτιμήσεως τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὴν ἀνωτερότητα τῆς (ἐλλόγου) ὁράσεως ὡς γνωστικοῦ μέσου ἔναντι τῆς (ἐλλόγου) ἀκοῆς.

τὰ χαρακτηριστικά τῆς ἀμεταβλησίας τοῦ κόσμου τῶν πλατωνικῶν ιδεῶν. Προφανῶς φοβούμενος νὰ δεχθῇ ὑπονοίας τοῦ γίγνεσθαι εἰς τὰς ιδέας του, ὁ Πλάτων ἀρνεῖται παντελῶς εἰς αὐτὰς τὴν κίνησιν, τουλάχιστον ἐν τῇ *Πολιτείᾳ*⁴¹. Ὅταν, λοιπόν, ὁ πλατωνικὸς φιλόσοφος βασιλεὺς μεταφέρῃ ἐπὶ τῆς ἀρίστης πόλεως, διὰ τὴν ὁποίαν νομοθετεῖ⁴², τὴν ἀμεταβλησίαν τῆς θεϊκῆς ιδέας, τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα «μία πολιτεία σὲ ἀναστολή»⁴³, ἐφ' ὅσον τὸ πρότυπὸν τῆς, ὅπως δικαίως ὁ Κ. Ρορπερ κατενόησε τοῦτο, «εἶναι μία κατάσταση πραγμάτων ποὺ βρίσκεται σὲ ἀκίνησίαν»⁴⁴. Τὸ αἶσθημα, ὅμως, τῆς ἀσφυξίας, τοῦ ἀποκλεισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐνδεχομένως ἔχομεν, ὅταν μελετῶμεν τὴν πλατωνικὴν Καλλιπόλιν, δεδομένου ὅτι μία μόνη διάταξις τῆς συνιστᾷ τὴν καλὴν μίμησιν τοῦ ἀεὶ ὄντος, εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ οὐσιαστικοῦ χαρακτήρος τοῦ πλατωνικοῦ ἀγαθοῦ, ὥστε τοῦτο νὰ περιγράφεται, νὰ ὀρίζεται καὶ νὰ ἀντιγράφεται. Πρόκειται περὶ χαρακτηριστικῶν τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἔχουν συνεπείας ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν καὶ δικαιολογοῦν ἐν προκειμένῳ τὴν αὐστηρότητα, τὴν στεγνότητα καὶ ἴσως μάλιστα τὴν μονολιθικότητα τῆς πλατωνικῆς Καλλιπόλεως.

Τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς βεβαίως ὅτι ὁ Κ. Ρορπερ διείδεν ὀρθῶς τὴν ἀμεταβλησίαν τῆς πλατωνικῆς Καλλιπόλεως οὐδόλως σημαίνει ὅτι συμμερίζεται, ἀντιθέτως μάλιστα, τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος. Ἡ κριτικὴ τοῦ Κ. Ρορπερ κατὰ τοῦ Πλάτωνος εἶναι ὄχι μόνον ἐπιθετικὴ, ἀλλὰ καὶ ἄδικος, (α) διότι ἡ πίστις τοῦ Πλάτωνος εἰς τὴν προτεραιότητα τοῦ ἀντικειμενικοῦ, ὅπερ κατὰ βάθος ὁ Κ. Ρορπερ θεωρεῖ ὡς «ἱστορικισμὸν» τοῦ Πλάτωνος, συνιστᾷ κοινὴν πίστιν ὅλου σχεδὸν τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου, καὶ ὄχι μόνον τοῦ Πλάτωνος, πίστιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη τόσον ἡ ἐπιστήμη ὡς δυνατότης ἀποκαλύψεως ἐκείνου τὸ ὁποῖον θὰ ὠνομάζομεν δεδομένον - ἀντικειμενικόν, ὅσον καὶ ἡ δημοκρατία ὡς δυνατότης ἐλλόγου ἐπεμβάσεως ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ, τὸ ὁποῖον συνιστᾷ διὰ τὸν ἀρχαῖον Ἕλληνα ἐπὶ μέρους τμήμα τοῦ

41. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* E, 479 e, ΣΤ, 484 b, 485 b καὶ 500 c. Ἀντιθέτως, πβ. ΠΛΑΤ., *Σοφιστ.*, 247 e, 248 e, 249 b καὶ d.

42. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* Z, 540 a, ἀλλὰ καὶ ΣΤ, 500 d, 501 b καὶ c.

43. Κ. ΡΟΡΠΕΡ, *The Open Society and its Enemies*, ἑλλ. μετὰφρ., τόμος I, Ἀθήνα, Δωδώνη, 1980, σ. 62.

44. *Αὐτόθι*, σσ. 243 καὶ 63.

συνολικοῦ δεδομένου - ἀντικειμενικοῦ· (β) διότι ὁ K. Popper, ἐκκινῶν ἐκ τῶν ἀξιῶν τοῦ νεωτέρου ἀτομικισμοῦ καὶ φιλελευθερισμοῦ, ἐπιμένει νὰ ἀγνοῇ τὰς πολιτιστικὰς προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀνεπήδησε μία φιλοσοφία ὡς ἡ πλατωνικὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν σταθερὰν πρόθεσιν τῆς νὰ ὑπερασπισθῇ αὐτάς. Πρὸς τοῦτοις ἄς σημειωθῇ ὅτι ὁ Πλάτων δὲν παύεται ὑποστηρίζων ὅτι τὸ ἄτομον ὑπάρχει μέσῳ τῆς πόλεως καὶ διὰ τῆς πόλεως καὶ οὐχὶ τὸ ἀντίθετον. Καὶ (γ) διότι ὁ K. Popper ἀρνεῖται νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν *Πολιτείαν* τοῦ ὁ Πλάτων δὲν θεμελιώνει ἀπλῶς μίαν κρατικὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ διανοεῖται ἐπὶ τῶν προϋποθέσεων συγκροτήσεώς τῆς, πρῶγμα τὸ ὅποion καὶ ὁ ἴδιος ὁ φιλόσοφος ρητῶς ἰσχυρίζεται⁴⁵ ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαιώνει τόσον διὰ τῶν γενικῶν ὁδηγιῶν τοῦ πρὸς τοὺς ποιητὰς διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων φυλάκων, ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ Β' βιβλίου ἕως τὸ τέλος περίπου τοῦ Γ' βιβλίου τῆς *Πολιτείας*⁴⁶, ὅσον καὶ διὰ τῆς ἐκτεταμένης παρεκβάσεώς τοῦ εἰς τὰ βιβλία Ε', ΣΤ' καὶ Ζ', ἀναφορικῶς πρὸς τὴν «θεωρίαν τῶν ἰδεῶν».

Ἀντιθέτως ἀντὶ νὰ ἀσκήσῃ κριτικὴν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν συγκροτήσεως τῆς ὑπὸ ἰδρυσιν πλατωνικῆς Καλλιπόλεως, ὁ K. Popper ἐγκαλεῖ τὸν Πλάτωνα διὰ τὸ ὑποτιθέμενον πολιτικόν του πρόγραμμα ταξικοῦ κράτους⁴⁷, τὸ ὅποion, ἐν τοῖς πράγμασιν, ὁ ἴδιος ὁ K. Popper συγκροτεῖ διὰ τῆς ἐρμηνείας του προκειμένου νὰ τὸ κρίνῃ καί, τελικῶς, νὰ τὸ καταδικάσῃ. Τείνομεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι πνεῦμα λαμπρόν καὶ βαθὺς μελετητὴς ὅπως ὁ K. Popper εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν ἀντελήφθῃ τὴν ἐρμηνευτικὴν ἀδικίαν τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἥσκησεν ἐπὶ τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου, ἐκτὸς ἔάν, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ὑπέρτατον, κατὰ τὴν ἄποψίν του, κίνδυνον, κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τῆς *Ἀνοικτῆς Κοινωνίας*, ἀνόδου τῶν ὁλοκληρωτικῶν ἰδεῶν, ἐσκέφθῃ ὅτι ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος νὰ πλῆξῃ τὴν θεωρητικὴν τῶν ὑποστήριξιν ἦτο νὰ θυσιάσῃ, ἀφοῦ προηγουμένως προσφέρει ὡς χάριν, αὐτὸ ὅπερ ὁ ἴδιος θεωρεῖ κορυφαίαν στιγμὴν τῆς φιλοσοφίας, ἥτοι τὸ πλατωνικὸν ἔργον.

Ἄλλωστε ἡ ἐρμηνεία τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου ὑπὸ τοῦ K. Popper ἐμφανίζει δύο ἀδύνατα σημεία, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ὁ ἐμπνευστὴς τῆς

45. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* Δ, 425 c - e.

46. *Αὐτόθι*, Β, 376 e - Γ, 412 b.

47. K. POPPER, *ἐνθ. ἀν.*, ἰδίως κεφ. 6, σσ.155-204.

ἀποδέχεται: (α) πῶς ὁ Πλάτων, αὐτὸς ὁ ὑποτιθέμενος θεωρητικὸς τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ, εἶχε τόσον μῖσος πρὸς τὴν τυραννίαν⁴⁸; (β) πῶς ὁ Πλάτων, αὐτὸς ὁ κατὰ τὸν K. Porreer θεωρητικὸς τοῦ μαγικοῦ κολλεκτιβιστικοῦ φυλετισμοῦ, ἐκαλλιέργησε τὴν τέχνην τοῦ ὀρθολογικῶς διανοεῖσθαι⁴⁹, καὶ μάλιστα τὴν ὠδήγησε, κατὰ τὴν ἄποψίν μας, τόσον μακρὰν, ὥστε νὰ τῆς χαρίσῃ τὴν οἶονεϊ ἀπτικήν πρόσβασιν καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνυπόθετον ἀρχήν, τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ τὸ πλατωνικὸν ἀγαθόν; Ἄλλ' εἰς αὐτὸ θὰ ἐπανέλθωμεν, κατακλείοντες τὴν παροῦσαν μελέτην.

Ἀπομένει ὁμως προηγουμένως νὰ ἐξετάσωμεν ἂν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ διαλόγου, ὅπως μέχρι τοῦδε ἐπεχειρήσαμεν σχηματικῶς ἀποτυπωμένη μὲ διπλὴν κλίμακα, ἐπιβεβαιώνεται καὶ εἰς τὰ τρία τελευταῖα βιβλία τῆς *Πολιτείας* καὶ εἰδικώτερον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Η', ἔνθα κλείεται τυπικῶς ἡ παρέκβασις, μέχρι τοῦ Ι' βιβλίου. Ὁ Πλάτων ἐπιβεβαιώνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Η' βιβλίου τὴν ἐμμονὴν τοῦ⁵⁰ εἰς τὴν ἐπιχειρηματολογικὴν στρατηγικὴν τοῦ (α) ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς τὴν ψυχὴν, ἢ ὁποῖα διέπει οὕτως ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὀλόκληρον τὸν διάλογον. Ὡς πρὸς τὴν ἀντεστραμμένην, ἀπὸ τὸ τέλος ἤδη τοῦ Ε' βιβλίου, ἐπιχειρηματολογικὴν στρατηγικὴν (β) ἀπὸ τοῦ ὄντος πρὸς τὴν πόλιν/ψυχὴν, αὕτη ἐπικυροῦται κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ Η' βιβλίου διὰ τῆς χρήσεως ἐνὸς ἐξελικτικοῦ, κοινωνιολογικοῦ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πόλιν σχήματος, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται τῶρα μὲ καθοδικὴν φορὰν, ἀπὸ τῆς ἀρίστης πόλεως πρὸς τὴν τυραννικὴν καί, δευτερευόντως, ἀπὸ τῆς τελείας ψυχῆς πρὸς τὴν χειρίστην. Ἐάν, ὡς ἐλέχθη, ἡ ἰδέα εἶναι ὁ ἀποκλειστικὸς ὅρος ἐνότητος, ἢ ἀπομάκρυνσις ἐξ αὐτῆς, καὶ ἐκ τῆς καλῆς αὐτῆς μιμήσεως, τὴν ὁποῖαν συνιστᾷ ἡ ἀρίστη πόλις, σημαίνει διχασμὸν καὶ αὐξάνουσαν διάλυσιν⁵¹ τόσον διὰ τὴν πόλιν, ἢ ὁποῖα ἐκπίπτει ἀπὸ ἀριστοκρατικῆς εἰς τιμοκρατικὴν καὶ ἀπὸ τιμοκρατικῆς εἰς ὀλιγαρχικὴν ἐκεῖθεν δὲ εἰς δημοκρατικὴν, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τυραννικὴν, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἀντιστοίχους ψυχικοὺς τύπους.

Τὰ δύο τελευταῖα βιβλία τῆς *Πολιτείας* ἀποτελοῦν, κατ' ἀρχήν, πραγματοποιήσιν τῆς δεσμεύσεως τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτους νὰ

48. *Αὐτόθι*, σ. 276.

49. *Αὐτόθι*, σ. 303.

50. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* Η, 545 b - c.

51. *Αὐτόθι*, 551 d, 554 d, 558 c, 561 e καὶ 568 d.

ἐξετάσῃ τὸ θέμα τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς μετὰ τὸ θέμα τῆς πόλεως. Εἰς τὸ Θ' βιβλίον ἐρευνᾶται τὸ θέμα ὡς πρὸς τὸ μέρος τοῦ δικαίου ἀνθρώπου ἢ μᾶλλον τῆς δικαίας ψυχῆς του, ἐνῶ εἰς τὸ Ι' ἐρευνᾶται τὸ θέμα ὡς πρὸς τὸ μέρος τῆς ζημίας, τὴν ὁποίαν δυνατόν νὰ ὑποστῇ ἡ ψυχὴ ἐκάστου ἀπὸ τὴν ποιητικὴν μίμησιν ὡς τρίτην ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Οὕτως ὁλοκληρούμενη, ἡ *Πολιτεία* φαίνεται σοφῶς διαρρυθμισμένη κατὰ τὴν διέπουσαν ὁλόκληρον τὸν διάλογον ἐπιχειρηματολογικὴν στρατηγικὴν, βαίνουσας «ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς τὴν ψυχὴν», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἱκανοποιεῖ πλήρως τόσον τὴν σωκρατικὴν μεθοδολογικὴν ἀπαίτησιν, τῆς κινήσεως δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ περισσότερον μέχρι τοῦ ὀλιγώτερον γνωστοῦ, ὅσον καὶ τὴν πλατωνικὴν ἀναγνώρισιν ἀξιολογικῆς προτεραιότητος τῆς πόλεως ἔναντι τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς. Ἄν κάποιος ἤθελε νὰ παραμείνῃ εἰς τὸ κεκτημένον τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ τοῦ ἔργου, τοῦτο θὰ ἦτο ἡ προτεραιότης τῆς πόλεως ἔναντι τοῦ ἀτόμου⁵². Ἐκαστος ἡμῶν, διανοεῖται ὁ Πλάτων, εἴτε δίκαιος εἴτε ἄδικος, ἔχει τὴν ἀνάγκην τῆς δικαίας πόλεως: ὁ δίκαιος, διότι ἄνευ αὐτῆς κινδυνεύει νὰ διαφθαρῇ⁵³ καὶ ὁ ἄδικος, διότι ἄνευ αὐτῆς καταδικάζεται ἄνευ τῆς ἐλπίδος νὰ ἀνακάμψῃ εἰς δυστυχίαν χειροτέραν τῆς δουλείας⁵⁴.

Παρὰ ταῦτα, δὲν πρέπει νὰ παραπλανᾷ τὸ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος πιστῶς ἀκολουθούμενον μεθοδολογικὸν σχῆμα «ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς τὴν ψυχὴν». Ἡ πλατωνικὴ Καλλίπολις δὲν εἶναι τόσον κρατικὴ ὄντοτης, ὅσον πολιτεία ψυχῶν, ὁ δὲ Πλάτων, ὡς μέγας ἀριστοτέχνης τῆς σκηνοθεσίας, παρέχει τὸ μέσον πρὸς κατανόησιν ὧν προηγήθησαν μόλις εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου. Ὡς μέσον πρὸς τοῦτο προβάλλεται ἡ ψυχὴ διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἀγαθὸν καθίσταται γνωστὸν καὶ τῆς ὁποίας χάριν θεσμίζεται ἡ ἀρίστη πόλις. Ἡ ψυχὴ ἐκάστου εἶναι ὃν ἀθάνατον, διδάσκει ὁ Πλάτων⁵⁵, καὶ συγγενὴς τοῦ θείου, ἀθανάτου καὶ ἀεὶ ὄντος⁵⁶, καὶ μόνον χάρις εἰς τὴν προῖκα τῆς αὐτῆς εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐννοῇ, νὰ ἅπτηται, νὰ ἐφίηται καὶ νὰ

52. Ὅρα ΠΛΑΤ., *Νόμοι*, I, 903 c καὶ IA, 923 b. Πβ. Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ, *ἐνθ. ἀν.*, σ. VIII.

53. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* ΣΤ, 494 b - 497 a.

54. *Αὐτόθι*, Θ, 579 d - 580 a.

55. *Αὐτόθι*, I, 611 a.

56. *Αὐτόθι*, I, 611 e.

ὁμιλῇ πρὸς τὰ ὄντως ὄντα⁵⁷. Κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὸ νοητικὸν τῆς ψυχῆς δὲν συλλαμβάνει τὸ ὄν διὰ τῆς ἐντὸς ἐκείνης ἀναπαραστάσεώς του λόγῳ τῆς ὁμοιότητος, τὴν ὁποίαν ἡ ψυχὴ ἔχει πρὸς αὐτό· ἀντιθέτως, ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς εἶναι ἀναγκαία καὶ ἱκανὴ προκειμένου διὰ τῆς διαλεκτικῆς νὰ ἐναγκαλισθῇ τὸ ὄν κατὰ τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν του⁵⁸.

Ὁ πλατωνικὸς φιλόσοφος βασιλεὺς δὲν εἶναι ὁ βιβλικὸς προφήτης. Νοεῖ, ἀγκαλιάζει διὰ τῆς ψυχῆς του τὸ συγγενὲς αὐτῆς ὄν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, μὲ νοῦν τεθραμμένον καὶ δεδοκιμασμένον ἕως τὰ πενήντα του ἔτη μέσῳ τῆς διαλεκτικῆς καὶ ὄχι μέσῳ τῆς «καρδιακῆς προσευχῆς»⁵⁹. Τὸ ἀγαθὸν τῆς *Πολιτείας* δὲν παρέχεται εἰς τὴν ψυχὴν δι' ἰδιαιτέρας τινός, μυστικοῦ τύπου, ἐμπειρίας, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς συνολικὴ ἐποπτεία τοῦ νοῦ, σχηματικῶς ἀλλὰ καὶ λυτρωτικῶς ἀποτυπωμένη κατὰ τὴν ἐμπειρίαν ἐνὸς θερμοῦ ἐναγκαλισμοῦ. Ἡ ψυχὴ, κατὰ τὸν Πλάτωνα, εὐτυχεῖ λόγῳ τῆς σχέσεώς της πρὸς τὰ ὄντως ὄντα, ἐνῶ δυστυχεῖ ὡς ἐκ τῆς κακῆς μιμήσεως. Ἐδῶ ὁμως πρέπει νὰ θέσωμεν, ἅπαξ διὰ παντός, τέρμα εἰς τὴν ὑπόθεσιν περὶ νοησιαρχίας τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Σωκράτους, ἐξ ἀφορμῆς τῆς κοινῆς αὐτῶν θέσεως καθ' ἣν ἡ ἀρετὴ εἶναι γνῶσις, καί, ἐπομένως, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πράττει τὸ κακὸν ἐξ ἀγνοίας⁶⁰. Καὶ τοῦτο, διότι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, καὶ προφανῶς καὶ κατὰ τὸν Σωκράτη, ἡ γινώσκουσα ψυχὴ «εὖ πάσχει»· συνεπῶς, ὅταν χαρακτηρίζεται εἰς τὴν βιβλιογραφίαν ἡ πλατωνικὴ ταύτισις ἀρετῆς καὶ γνῶσεως ὡς νοησιαρχικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ἐπιβάλλεται νὰ διακρίνωμεν: Ἐὰν διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ «νοησιαρχία τοῦ Πλάτωνος» ἐννοεῖται ὁ καθορισμὸς τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ πράττοντος ἀπὸ τοῦ γνωστικοῦ του ἐπιπέδου, ἄλλως ἐκ τῆς «φύσεώς» του, ὡς θὰ ἰσχυρίζετο ὁ Πλάτων, αὐτοῦ τοῦ τύπου τὴν «νοησιαρχίαν» ἐν σχέσει πρὸς τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν ὀφείλομεν νὰ τὴν ἀποδεχθῶμεν. Ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὁμως ταύτι-

57. *Αὐτόθι*.

58. Κ. ΒΟΥΔΟΥΡΗ, *ἐνθ. ἀν.*, σσ. 195 - 199. Ἐπίσης Α. ΚΟΥΡΕ, *Introduction à la lecture de Platon*, ἑλλ. μετάφρ., *Φιλοσοφία καὶ Πολιτεία, Εἰσαγωγή στὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Πλάτωνα*, Ἀθήνα, Ἀλεξάνδρεια, 1990, σσ. 78-79.

59. ΠΛΑΤ., *Πολιτεία* Ζ, 539 e - 540 a.

60. *Αὐτόθι*, Γ, 413 a.

σις ἀρετῆς καὶ γνώσεως οὐδόλως σημαίνει κατ' ἀνάγκην καὶ ἀποδοχὴν τῆς ἀπόψεως ὅτι εἶναι δυνατόν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, νὰ γνωρίζῃ ὁ ἄνθρωπος μόνον θεωρητικῶς τί εἶναι ἀρετὴ ἀδυνατῶν νὰ εἶναι καὶ φορεὺς αὐτῆς. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Ἀριστοτέλους νὰ διακριθῇ ριζικῶς ἡ θεωρητικὴ ἐπιστήμη ἀπὸ τὴν πρακτικὴν ἠθικὴν⁶¹ ἐδημιούργησεν εἰς τὸν τελευταῖον ἓνα θεωρητικὸν ἐρώτημα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἠθικῆς, τὸ ὁποῖον ἐκληρονόμησαν ἕως σήμερον οἱ ἐρμηνευταὶ τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου ὡς πρόβλημα πλατωνικόν, ἐνῶ οὐδόλως τοῦτο ἦτο πλατωνικόν: Πῶς δηλαδὴ εἶναι δυνατόν νὰ πράττῃ κάποιος τὸ ἄδικον, ὅταν γνωρίζῃ καλῶς ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖον πράττει εἶναι ἄδικον⁶², ἐρώτημα, ὅμως, τὸ ὁποῖον στερεῖται πλήρως νοήματος συμ-φώνως πρὸς τὴν σωκρατικο-πλατωνικὴν προσέγγισιν τῆς ἀρετῆς, προσέγγισιν ἣ ὁποία εἶναι θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ συγχρόνως. Ἡ ψυχὴ, κατὰ τὸν Πλάτωνα, εἶναι ὄν ἀθάνατον, τὸ ὁποῖον ὥσπτόσον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ιδέας «εὖ πάσχει» λόγῳ καλῆς παιδείας ἐνῶ κακοπαθεῖ λόγῳ κακῆς μιμήσεως, ἀποτελεῖ ὅμως τὸ μοναδικὸν μέσον προσβάσεως τὸ ὁποῖον διαθέτομεν πρὸς τὸν ἀνώτερον κόσμον.

Ἡ Πολιτεία ἀποτελεῖ σπουδαῖον σύνθετον ἔργον. Ὡς ἀνάπτυξις τῆς διπλῆς κλίμακος, τὴν ὁποίαν διατρέχει μὲ τὴν διπλὴν κίνησιν αὐτοῦ ὁ δεσμώτης τοῦ πλατωνικοῦ σπηλαίου⁶³, ἡ Πολιτεία ἀποτελεῖ σύνοψιν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας· ἐμπεριέχει τὸ μάθημα τοῦ Φαῖδρου καὶ τοῦ Συμποσίου, ἐνῶ, ὡς ὁδηγοῦσα εἰς τὴν θεμελίωσιν τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τῶν νοητῶν, προλαμβάνει τὴν προβληματικὴν τοῦ Θεαιτήτου, τοῦ Παρμενίδου, τοῦ Σοφιστοῦ καὶ τοῦ Φιλήβου.

61. ΑΡΙΣΤ., *Ἠθικὰ Νικομάχεια*, 1179 b 1.

62. ΑΡΙΣΤ., *αὐτόθι*, 1145 b 25 - 35.

63. E. MOUTSOPOULOS, *Philosophie de la Culture Grecque*, Ἀθήνα, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, 1998, σ. 75.

LES STRATÉGIES SOUS-TENDANT L'ARGUMENTATIONS DANS LA *RÉPUBLIQUE* DE PLATON

R é s u m é

S'il fallait représenter schématiquement la structure de la *République* de Platon, peut-être ne se trouverait-il pas de schéma plus adéquat que celui de l'échelle double par l'un des côtés de laquelle grimpe le chercheur pour redescendre par l'autre côté, mais ce, à condition que cette échelle ait pour sommet le roi philosophe conçu comme le contemplateur de la plus haute des idées, c'est-à-dire de l'idée du bien. Mais pourquoi le philosophe roi se situe-t-il au sommet de ladite échelle? S'il en est ainsi, c'est parce que le philosophe roi platonicien représente, au beau milieu de la *République*, et plus précisément à la dernière section du livre cinquième, un remarquable revirement qui détourne le dialogue de la dialectique socratique de type inductif, telle qu'elle se trouve formulée principalement dans les cinq premiers livres de la *République*, pour l'axer désormais sur une dialectique de type déductif qui, en tant qu'elle est tout particulièrement caractéristique de Platon lui-même, domine les cinq derniers livres du dialogue.

La dialectique socratique (qui va de la partie au tout) et l'ontologie platonicienne (qui va du tout à la partie) desservent toutes deux, dans la *République*, la réflexion politique de Platon: la première, en tant qu'instrument destiné à faire progresser le dialogue politique qu'est la *République* et la seconde, en tant que fondement ontologique sous-jacent de l'institution politique qu'est la cité. En effet, si la préoccupation éthique de Socrate s'épuise dans la définition de ce qu'est la justice, la préoccupation de Platon est, quant à elle, centrée sur la compréhension de l'idée de justice, et ce, afin de pouvoir parvenir à la cité la meilleure et à l'âme parfaite. Ainsi, par son philosophe roi entendu comme contemplateur de la vérité, Platon amorce un tournant en donnant accès à la face descendante de l'échelle dont nous avons initialement fait état. Cela signifie, au niveau ontologique, une descente de l'être jusqu'aux réalités sensibles; au niveau politique, de l'être jusqu'à la cité; au niveau psychologique, de l'être jusqu'à l'âme et au niveau éthique, de la réalité de la justice jusqu'à la cité juste et à l'âme juste. À trois endroits du livre sixième du dialogue, le philosophe roi descend afin de légiférer dans les ténèbres selon l'ordre d'en haut; toutefois, son intention n'est pas de fonder en l'occurrence une cité guerrière déterminée par ses besoins les plus bas, mais bien une cité qui soit la meilleure et qui

soit déterminée au départ du modèle divin, c'est-à-dire du Bien tel que le conçoit Platon.

Notre thèse est de considérer que le thème du philosophe roi représente un point de rupture dans le texte de la *République* au niveau de l'organisation de l'argumentaire de Platon et un renversement de stratégie en faveur d'un raisonnement du type suivant: on passe de l'idée de justice et, plus globalement, de bien aux réalités concrètes de cité et d'âme de manière à ce que l'une et l'autre soient effectivement ce qu'elles doivent être, à savoir unité de la cité et unité de l'âme. Cette thèse se trouve confirmée par Platon lui-même dans la mesure où de son propre aveu le thème en question n'est qu'une digression. De fait, nous avons affaire ici à une digression couvrant la partie du dialogue qui va de la fin du livre cinquième à la fin du livre septième; ce passage est donc particulièrement étendu, ce que justifierait difficilement une simple digression, si celle-ci ne devait pas revêtir toute l'importance d'un nouveau point de départ au sein du dialogue, mais pour cheminer cette fois en sens inverse.